

Frederik 7. som guvernør over Fyn

Af *Dorrit Andersen*

Nedenstående artikel er en let bearbejdet udgave af min tiltrædelsesforelæsning som landsarkivar for Fyn den 12. december 1985. Den er tillige forsynet med enkelte kilde- og litteraturhenvisninger; men det har langt fra været hensigten at forsyne artiklen med en komplet fortegnelse over de mange kilder og den omfattende litteratur, der findes om daværende kronprins Frederiks liv som guvernør over Fyn 1840–48.

Indledning

Det er i dag ikke særlig kendt, at Frederik 7. i sin tid som kronprins var det, der hed guvernør over Fyn. Indledningsvis skal det derfor forklares, hvad det vil sige at være guvernør over Fyn. – Både embedet og titlen er noget enestående i dansk forvaltningshistorie. Faktisk træffer man kun på guvernører i kolonierne!

Det fynske guvernement og embedet som guvernør var oprettet til Frederik 7.'s fader, den senere kong Christian 8. Den begavede prins Christian havde et dårligt forhold til den daværende konge, Frederik 6. Nogle har derfor ment, at embedet som guvernør blev oprettet for at holde prins Christian væk fra København. Andre har ment, at det var et forsøg på at skabe en reel forvaltningsform. Hvilket svar, der er det rigtige, kan man ikke sige i dag; men måske har begge motiver gjort sig gældende.

Embedet som guvernør eksisterede fra 1815–1848, hvor det blev ophævet ved Frederik 7.'s tronbestigelse. Guvernøren fik en kongelig instruks, hvori hans arbejdsopgaver fastlagdes. I den hed det bl.a., at det var guvernørens pligt at våge over såvel kongehusets som befolkningens tarv i Fyns stift. Han kunne indsende forslag til kongen eller centralforvaltningen om forandringer, der efter hans mening ville være til fordel for hans område. Men forinden var han dog forpligtet til at indhente oplysninger og erklæringer hos de lokale embedsmænd, som sagen sorterede under. Amtmændene og biskoppen skulle indsende alle sager af generel karakter til kollegierne igennem guvernøren, så han

kunne forsyne sagerne med en erklæring. Guvernøren var med andre ord et mellemed mellem lokalforvaltningen og centralforvaltningen, som ikke fandtes andre steder i landet. Guvernøren skulle i almindelighed føre tilsyn med embedsmændene. Men det eneste, han reelt kunne gøre på egen hånd, var at give embedsmændene rejsetilladelser til rejser af under 6 ugers varighed.

Hvad guvernørembedet kom til at betyde, vil vi ikke kunne sige med sikkerhed, uden at der bliver foretaget meget tidskrævende undersøgelser i guvernementets store arkiv og i centraladministrationens arkiver. Men jeg kan da sige, at i biskop Engelstofts gamle Odense bys historie vurderes guvernementets indsats positivt. Engelstoft mener, at guvernementets forvaltningslov i mange tilfælde fremskyndede gavnlige foranstaltninger og bevirkede, at stiftet ofte tidligere opnåede, hvad der først iværksattes senere andre steder i landet.¹

Da Frederik den 6. døde i 1839, efterfulgte prins Christian ham på tronen som Christian 8. Som noget af det første bestemte han, at hans søn skulle efterfølge ham på Fyn. »Vi ville allernådigst have vor højtelleskelige kære søn, hans kongelige højhed prins Frederik Carl Christian udnævnt til guvernør over Fyn, i hvilken henseende hans kongelige højhed vil have at rette sig efter den instruktion, der i sin tid i samme stilling blev os meddelt. Vi ville herved give hans kongelige højhed lejlighed til at lære de administrative forhold at kende og glæde os til at kunne give den til vor særlige omsorg hidtil anbetroede provins et nyt bevis på vor kongelige yndest og nåde.« Således skrev Christian 8. den 9. december 1839. Kabinetssekretær J. P. Trap har en barsk kommentar til denne beslutning i sit erindringsværk *Fra fire kongers tid*. Trap skriver: »Kong Christian vidste meget vel, at det kun var et omsvøbsdepartement, han oprettede, og den yndest og nåde, han viste provinsen ved at sætte sin søn, der hverken havde kendskab til forretninger eller den ringeste interesse for alvorlige ting, kunne kun eksistere i flosklerne, som udtalte det.«²

Den nye guvernør, kronprins Frederik, havde faktisk et særdeles dårligt rygte. – Han var født i 1808, og året efter blev hans forældre skilt. Sin mor så han ikke mere. Den opdragelse og uddannelse, han fik, formåede ikke at udvikle hans utvivlsomme intelligens på den rette måde, og hans karakteregenskaber blev aldrig udviklet til det niveau, som er ønskeligt for den, der er tronarving. Som 20-årig blev han gift med Frederik 6.'s datter Vilhelmine. Dette ægteskab blev særdeles ulykkeligt og endte med skilsmisse 1834. Frederik opsøgte med forkærlighed meget jævnt selskab, drak for meget og var i det hele taget et problembarn. Efter opløsningen af hans ægteskab begyndte be-

kendtskabet med Louise Rasmussen, den senere grevinde Danner, at udvikle sig i slutningen af 1830'erne. Det var situationen, da Frederik flyttede til Fyn og tog ophold på det smukke Odense slot som guvernør i 1840. Forinden havde han i fem år haft hovedbopæl i Fredericia i en slags forvisning efter bruddet med Vilhelmine.

Frederik 7.'s guvernørtid

Embedet som guvernør indebar ikke, at Frederik boede hele året i Odense. Omkring halvdelen af tiden var han enten i København eller på rejser andetsteds hen. I 1841 fik han også indrettet en landresidens, nemlig herregården Frederiksgave (Hagenskov) i Sønderby sogn ved Assens.

Trods hans tvivlsomme rygter hilste Odenses borgere den nye guvernør hjertelig velkommen. I en adresse fra borgervæbningens officerer hedder det således i tidens typiske stil:

»Nådigste kronprins! – Tillad det odensenske borgerkompagnis officerer at lykønske en dyrebar faders dyrebare søn, der nu som guvernør over Fyns stift skal følge sin ophøjede forgængers lysende eksempel og brede held ud over en taknemmelig provins!

Mere vidtomfattende pligter har kaldet kong Christian den Ottende fra det mindre slot i Odense til kongeborgen i København; han har forladt vort skønne Fyn for at vorde en fader for hele det danske rige. Hans særlige virksomhed tør nu ikke længere indskrænkes til øen mellem begge bælteerne. Dog, idet den elskede fyrste forlod os, undlod han ikke i skilsmisens øjeblik i al sin kongelige huld og nåde at betænke os med en i sandhed fyrstelig gave, idet han overantvordede vor provins til Deres kongelige Højheds specielle varetægt!

Måtte nu De, nådigste kronprins! tiltræde denne Deres nye stilling med samme glade følelser, som vi i dette øjeblik nærer derover. Måtte De i denne stilling finde den tilfredshed, som vi alle af hjertet ønsker Dem!«³

Der er ingen tvivl om, at eksistensen af det lille hof i Odense har betydet en del for byens økonomiske selskabelige og kulturelle liv, og i det følgende kan jeg fortælle nogle spredte træk herom.

Guvernøren havde selvfølgelig sine embedspligter at varetage, og derudover havde han en slags moralsk forpligtelse til at deltage i borgerskabets selskabelige liv og foreningslivet. Odense var på denne tid en lille by med omkring 10.000 indbyggere, så cirklerne var meget små og muliggjorde en tæt kontakt mellem guvernøren og det bedre borgerskab.

Noget af det første, kronprinsen måtte påtage sig, var posten som formand, præses, som det kaldtes, for »Fyens Stifts literære Selskab«. Dette selskabs arkiv findes på landsarkivet, og dets historie er indgående skildret i en artikel af sognepræst Johs. Pedersen i Fynske Årbøger 1956. Selskabet, der var stiftet 1815, havde en væsentlig betydning både for den folkelige oplysnings virksomhed og for igangsættelse af litterære og historiske studier på videnskabeligt plan. En af selskabets hovedkræfter på denne tid var den senere professor i historie Caspar Paludan-Müller, der på denne tid havde sit virke på Odense Katedralskole. Fra 1815–40 var selskabets præses guvernøren prins Christian. Det var en naturlig disposition. Christian 8. var – hvad der langt fra har været typisk for de danske konger – levende interesseret i alt, hvad der skete i tidens videnskabelige og kulturelle liv. Det var ikke de interesser, sønnen Frederik var mest kendt for, især ikke i København. I januar 1840 skriver Paludan-Müller således hjem til hustruen under et ophold i København:

»Det er ellers forskrækkeligt, så ringeagtede vi fynboer er i København; først og fremmest vor guvernør [kronprins Frederik], hvem endog de allerbesindigste gamle mænd, ja, de stiveste konservative næsten frakender menneskeforstand, ikke at tale om dannelse og moralitet. Jeg frygter næsten for at have prostitueret mig ved at påstå, at københavnerne dømmer ham for hurtigt og hårdt og ikke er beføjede til at slutte så rask fra hans tidligere liv her i byen. ... Vort litterære selskab har aldeles tabt al respekt i københavnernes øjne ved at vælge ham til præses, og jeg for min part står her næsten med palmer i hænderne, fordi jeg var den eneste, der opponerede; de vidste nemlig ret god besked med, hvad der var passeret i valgmodet.«⁴

Frederik 7.'s formandstid blev da heller ikke den mest glørvædige i selskabets historie. Men flere andre forhold havde betydning her. Det skal vi imidlertid ikke komme nærmere ind på her.

Frederiks andet ægteskab

Før jeg vender tilbage til Frederik 7.'s øvrige virksomhed i Odense, skal jeg omtale, at disse år blev meget afgørende i hans privatliv. Odense blev således i vidt omfang rammen om hans andet katastrofale ægteskab. I 1840 knyttede han ellers endnu nærmere venskab med Louise Rasmussen og hendes elsker, bogtrykker Carl Berling. I Frederik 7.'s selvbiografiske optegnelser »Mit levnedsløb«, der findes i kongehusets arkiv i Rigsarkivet, skriver han herom under året 1840:

»I dette år erhvervede jeg mig ved mit ophold i København en

Frederik 7. som kronprins og guvernør over Fyn, iført Fynske infanteriregiments uniform, 1840 (kopi efter maleri af N.P. Holbech, Det nationalhistoriske museum på Frederiksborg).

uskatterlig ven Carl Berling, som til bevis på sandt venskab i sin godmodige tone tilbød mig alt, hvad han ejede tilligemed hans arm[?] og sig selv, når der kom en tid, at dette kunne være mig til nogen gavn. – Søster Louise fornyede sit venskab mod mig ved at give mig de fuldkomneste beviser på sin højagtelse.«⁵

At Frederik allerede på dette tidspunkt var mere afhængig af Louise, end det foregående citat lader formode, fremgår af et brev, skrevet i København 28. januar 1840:

»Min gode, elskede veninde!

Undskyld, at jeg her tager pennen for at sige dig min oprigtige mening, ser du elskede Louise, jeg er jo så ene og forladt, jeg trænger til et væsen, jeg kan i alle måder betro mig til. Det flakkende liv er jeg ked af, thi som du siger, her er nok i København at omgås, men hvorledes omgås. – Det er det netop, som jeg ønsker, at du *alene* skal lære mig, thi jeg tror, at du er det eneste menneske, der tilfulde forstår mig. Jeg er overmåde træt i dag, thi det er forfærdeligt anstrengende det liv, jeg her må føre, thi majestæten overlæsser mig med forretninger. Jeg håber, at du imorgen aften kl. 7 kan skænke mig et par timers samtale, og at du da elskede i kærligt sind vil erindre dig mine svagheder, jeg

beder dig endnu med bange skamfuldhed om forladelse for sidst. – Du ved elskede Louise, at du er den eneste *her*, jeg kender, og at jeg her beder dig om at tage imod dette mit løfte, at jeg, *så sandt hjælpe mig gud!* ingen anden end dig ser hos mig i København. – Lev vel elskede

din tro ven
Frederik.«⁶

I november 1840 rejste Frederik imidlertid på frierfødder til det tyske fyrstendømme Mecklenburg-Strelitz. I december deklareredes hans forlovelse med den 19-årige prinsesse Mariane. Det var særdeles vigtigt, at kongehuset nu fik en mandlig arving. Ellers var den oldenborgske stamme uddød, og mange forviklinger og udenlandsk indblanding måtte forudses, hvis ikke Christian 8.'s eneste søn Frederik gjorde sin pligt og fik en mandlig arving.

De rådgivere, der havde fundet prinsesse Mariane til kronprinsen, havde imidlertid gjort et særdeles uheldigt valg. Prinsessen var sart og forfinet, en stille hjemmets kvinde, der stod så dårligt som vel muligt til den robuste kronprins med hans hang til simple og strabadserende fornøjelser. Brylluppet stod i 1841, og Frederik 7.'s hofchef C. E. Bardenfleth (i øvrigt senere stiftamtmand på Fyn) havde sine bekymringer. Han anbefalede derfor Christian 8., at kronprins Frederik efter indgåelsen af ægteskabet skulle tage et længere ophold på Fyn med sin hustru. Det ventede han sig en gavnlig indflydelse af. »Erfaring havde tilstrækkelig lært mig, at kronprinsen var langt lettere tilgængelig for sine nærmeste omgivelser, at hans gode hjertelag langt mere trådte frem under hans ophold i provinserne, hvor hans forretninger og huslige beskæftigelser optog den større del af hans tid, end i København, hvor de idelige forlystelser og den lette adgang til uheldige forbindelser, han i en tidligere periode havde stiftet, langt mere fjernede ham fra hjemmet og så godt som tilintetgjorde hans omgivelseres indflydelse på ham.«⁷ Først efter et længere ophold i København holdt de nygifte imidlertid deres indtog på Odense Slot.

Byen stod på den anden ende, da kronprinseparret ankom i juli 1841. Fyens Stiftstidende fortæller indgående om festlighederne. Da parret med følge ankom til Nyborg, var en smagfuld æresport rejst på Skibsbroen, og alle bygninger var smukt dekorerede med blomsterguirlander. I Odense blev de kongelige modtaget af Jægerkorpset, de ridende jægere samt dragonregimentet, og i byen paraderede borgerkorpset. Kronprinsen var til hest og red gennem byen. Først blev han hilset af magistraten, og borgmester Reimuth holdt en velkomsttale. Det hedder i avisen: »Ligesom indbyggerne ifjor med jubel modtog

Kronprinsesse Marianes indtog i København 1841 med kronprins Frederik ved sin side (maleri på Rosenborg af C.V. Balthgaard 1845).

kronprinsens ophøjede forældre, således hilse de nu med glade forhåbninger sønnen og hans venligt udseende unge gemalinde. På gaderne havde også denne gang laugene opstillet sig med deres faner og ledsagede deres kongelige højheder til slottet, hvor kronprinsen i milde udtryk takkede for den oprigtige hjertelige modtagelse, hvormed borgerne var komne ham og hans dyrebare gemalinde imøde. Om aftenen var byen smukt illumineret...«⁸

Senere arrangerede kommunalbestyrelsen et bal til ære for kronprinseparret. Også på Frederiksgave blev der hurtigt aflagt et besøg, der ledsagedes af lignende ceremonier som overalt under deres rundrejser. Stiftstidende skriver: »Ved Hårby modtoges det høje par af flere embedsmænd og proprietærer samt af 80 bønder til hest, der fulgte herskabet til slottet. På vejen var tvende æresporte oprejst. På slotstrappen overrakte tvende gårdmænd kronprinsen, og tvende festklædte piger kronprinsessen, på silkepuder, to hjertelige, af hr. pastor F. Schiøtt i Odense, forfattede velkomstdigte. Hans kongelige højhed kronprinsen takkede i sit og gemalindens navn i de nådigste udtryk for den hjertelige modtagelse.«⁹

Men bag den festlige facade viste der sig hurtigt problemer. J. P. Trap mener i sin erindringer, at det allerede i oktober 1841 havde vist sig, »at kronprinsessen ikke kunne udholde det mere ensomme liv i Odense. Hun længtes efter sine slægtninge i København, tante Charlotte og kusinerne Louise og Augusta, efter mere dannet omgang, i det hele efter selskabeligere forlystelser. At hendes gemals uendelige historier, hans frokost-, middags- og aftengilder, der først endte længe efter, at hun var gået til ro, kunne jo ikke give hende nogen opmuntring, ja, måtte vel endog stemme den unge kones sind til alvorlige betragtninger, mens det heller ikke var hende levnet at kaste et blik med forventning ind i fremtiden, da den gyngende vugge og et smukt folks deltagelse og glæde kunne på engang lade hende glemme og skaffe trøst i øjeblikket.«¹⁰

Ja, det kneb med kontakten med Frederik og med befolkningen. Caspar Paludan-Müller har efterladt dette indtryk fra en kur på slottet i Odense 1842:

»Ved en almindelig kur på Odense slot den 1. oktober [1842] var jeg tilstede. Kronprinsen viste sig blot i døren til den store sal og talte med et par af de nærmeste. Kronprinsessen derimod gik salen rundt, talende *tysk* med os danske... Det er dog virkelig uforskammet af den gode dame, at behandle nationen med så megen ringeagt! Almindelig misfornøjelse med hende begynder også at tage overhånd. Hvorfor skaffer hun os desuden ikke en prins – snart havde jeg sagt: ligegodt på hvad måde? –«¹¹

Det materielle ved hoffivet i Odense synes der imidlertid ikke at have været noget i vejen med. Det kan vi f.eks. se af et bevaret regnskab fra en af byens købmænd, Peter Petersen i Overgade. Dette regnskab findes nu i Erhvervsarkivet og fortæller om leverancerne til slottet, når hoffet opholdt sig dér. Slottet har sikkert haft flere leverandører; men købmand Petersen leverede for en stor del importvarer og ikke af den billigste slags. Han leverede ikke blot varer til Odense slot, men også til Frederiksgave og til kronprinsens lystkutter Neptun. Af de varer, slottet aftog mange af, kan nævnes i tilfældig orden: konfektrosiner, krakmandler, perlesago, eau de Cologne, citroner (normalt 20 ad gangen), appelsiner (normalt 40 ad gangen), trøfler, flamske sild, lyneborgsk salt, lybsk pølse, randers laks (meget hyppigt), figner, schweitzerost og østers, typisk 200 ad gangen.¹² – Hoffets tilstedeværelse i byen har utvivlsomt været stimulerende for handelen. Men det var det som sagt ikke for den stakkels prinsesse Mariane. Faktisk var hun ikke meget på Fyn. Hendes sarte helbred blev stadig sartere under omgangen med Frederik. Hun måtte på flere kurophold

syd på. Fra det sidste i 1844 vendte hun ikke tilbage. I efteråret 1846 opnåede hun skilsmisse. Den 38-årige Frederik var således blevet skilt for anden gang, og man begyndte at opgive håbet om, at han ville få en tronarving i et standsmæssigt ægteskab.

Dagliglivet på Fyn

Til gengæld blev Odenseårene frugtbare for Frederik 7. på en anden måde. I disse år udvikledes hans evner til at omgås den almindelige borger med en jævn og dog kongelig optræden og hans instinkt for at sige de rigtige ting på den rigtige måde ved de rigtige lejligheder. Allerede i Fredericiaperioden var dette kommet til udtryk. Frederik 7.'s levnedskildrer H. P. Giessing skriver herom i 1865: »Hans jævne væsen, der ikke satte stor pris på etiketten, var særdeles skikket til at gøre ham elsket, navnlig af borgerstanden i en liden købstad, der ikke stillede så store fordringer med hensyn til intelligens som i en større by.«¹³

Som konge blev Frederik en af de mest elskede i befolkningen. Hans meget bedre begavede far, Christian 8. drev det aldrig videre end til at være respekteret. Elementerne af uligevægt og umodenhed mærkede almindelige mennesker næppe noget til i deres omgang med Frederik. Det var de nærmeste medarbejdere, der led under hans karakterbrist.

Under udførelsen af sine embedsforretninger som guvernør havde Frederik rig lejlighed til at komme i kontakt med borgerne. Stiftamtmand Bardenfleth i Odense, tidligere Frederiks hofchef og ven fra barndommen bedømmer i sine erindringer Frederiks virke som guvernør ret positivt. »Det var mig endog meget kært ... at få lejlighed til at bidrage, hvad jeg formåede, til at gøre kronprinsen nærmere bekendt med forretningsforholdene. For disse lagde han en ikke ringe takt for dagen; på sine inspektionsrejser, der foretoges én gang om året til samtlige købstæder i stiftet, fik han snart et godt greb på at forhandle med købstædernes autoriteter og borgere om de anliggender, der især lå dem på hjerte; ved sit jævne, ligefremme væsen og sin fordringsløshed i henseende til alt ceremoniel erhvervede han sig derhos allerede i denne sin stilling en ikke ringe popularitet, uagtet han dog også i denne periode af sit liv vedblivende frembød den mærkelige blanding af godt og ondt, hvormed han til sine tider, når det gode var fremherskende hos ham, kunne drage sine omgivelser nær til sig og til andre tider, når det onde havde overhånd, endog med glæde kunne tilføje dem så smertelige krænkelser, at disse for flere havde vidtrækkende sørgelige følger.«¹⁴

Inspektionsrejserne rundt i landsdelen var nogle af guvernørens vigtigste og mest anstrengende pligter. Et avisreferat kan give et indtryk af, hvorledes de foregik.

Fyens Stiftstidende fortæller således den 4. oktober 1842 om den forestående inspektion af Odense. Den skulle foregå i følgende orden: »Fattiggården, Lahns stiftelse, asylet, Frue kirke, rådhuset, hvor ekstrakt af samtlige kommunalregnskaber for 1841 og det almindelige budget for 1843 bliver at forelægge, arresterne, Sct. Knuds kirke og gymnasiet, katedralskolen, realskolen, tugt- og forbedringshuset, Gråbrødre hospital med dåreanstalten og sygeindretningen, St. Hans kirke, borger- og almueskolerne samt håndgerningsskolerne tages ligeledes i øjesyn.« Det var et anstrengende program for én dag, og man kan nok have sin tvivl om effektiviteten af den såkaldte inspektion. Man forstår, at hans kgl. højhed skal have foretrukket at inspicere brandkorpset en anden dag!

Inden vi forlader Frederiks virke som guvernør, skal det tilføjes, at hans guvernementssekretær Wegener havde denne vurdering af hans indsats, vel formuleret så velvilligt som det var muligt. Wegener oplyste til H. P. Giessing, at Frederik trådte aldeles i sin faders fodspor, og denne havde allerede gjort så meget, at der ikke var stort at tilføje. Både de nye hoved- og biveje var så godt som færdige i 1840. Men Frederik skal have »givet impulser« til anlægget af vejdæmningen mellem Nyborg og Holkenhavn, plantning af frugttræer på landevejen mellem Nyborg og Odense, indførelse af enspændervogne på postruterne, bygning af en ny fattiggård i Odense, opførelse af nye rådstuer i Kerteminde, Bogense og Rudkøbing, medvirken til at skaffe et betydeligt lån fra statskassen til anlæggelse af havnen ved Bogense samt også forbedringer ved andre havne. »I det hele taget havde guvernøren sin opmærksomhed henvendt på alt, hvad der var offentlige foranstaltninger, hvilket var til megen lettelse for de pågældende, da han ved sin stilling og indflydelse fik meget sat igennem, som ellers næppe var opnået. I embedsmændenes og navnlig amtmændenes virksomhed blev der for øvrigt grebet så lidt ind som muligt for ikke at fremkalde kollisioner og forstyrrelse i administrationen.«¹⁵ Den sidste sætning røber tydeligt begrænsningerne i guvernørembedets indflydelse.

Ud over guvernørpligterne havde Frederik også andre officielle opgaver i den tid, han var på Fyn. Han var således formand for den store militærkommission af 3. februar 1840. Fra 1840 var han nemlig også kommanderende general for Fyn og Jylland. Militærkommissionen holdt sine møder i Odense. Frederik prægede ikke arbejdet dér i nogen markant retning; men kommissionens arbejde blev grundlaget for

en ny hærorganisation af 1842. Herved lykkedes det at gennemføre betydelige reduktioner af hærafdelingerne og til trods herfor en betydelig stigning af forsvarsudgifterne. Odenses foregående byhistorie fra 1926 skriver i denne forbindelse: »Mærkeligt nok fik kronprinsens ophold i Odense ikke engang betydning for militærmusikken. Da hærordningen af april 1842 indførte den fortræffelige brigademusik ved infanteriet, kom det Nyborg og ikke Odense til gode, idet byens garnison kun bestod af dragoner. Man måtte nøjes med, at musikerne fra Nyborg ... en enkelt gang kom til Odense for at spille i Slotsgården eller for at give koncert i teatret.«¹⁶

I det hele taget skal Frederik 7.'s guvernørtid have betydet en tilbagegang for Odense bys musikalske liv. Kun den korte tid, kronprinsesse Mariane opholdt sig på slottet, kom der enkelte gode udenlandske virtuoser til byen. Skuespilkunsten havde i langt højere grad end musikken Frederiks interesse. Flere gange var der gæsteoptræden af kongelige skuespillere. Samtidig støttede han komediehuset med penge og skaffede også i nogle år (1845–48) byen et bedre skuespiller-selskab.

Ellers var Frederiks dagligdag fyldt med megen selskabelighed i Odense og på herregårdene. De få hjemmeaftener gik typisk med kortspil.

Til Frederiks uofficielle pligter i Odense var hans deltagelse i det kulturelle og selskabelige liv. Hans formandskab for Fyens Stifts litterære Selskab er allerede omtalt. Han blev optaget i frimurerlogen; men det var nok blandt skydebrødrene, han faldt bedst til. Der var ikke mindre end to skydeselskaber i Odense, nemlig Odense forenede Skydeselskab og Odense kongelige privilegerede borgerlige Skyttelav. Arkiver fra begge disse selskaber findes i Landsarkivet for Fyn, og landsarkivets første landsarkivar Wad og arkivar Holger Hansen har udarbejdet et stort festskrift om skyttelavets historie.¹⁷ Frederik 7. deltog i kapskydningerne i begge selskaber, også efter han var flyttet fra Fyn og kun kom igennem byen på sine rejser.

Et vidnesbyrd om Frederiks store popularitet var det, at han i 1845 blev udpeget til Odense bys første æresborger. Omstændighederne heromkring er skildret i en artikel af Niels Oxenvad i Fynske Minder fra 1956.¹⁸ Kilderne hertil har bl.a. været Frederik 7.'s arkiv i Rigsarkivet og Odense magistrats arkiv i Landsarkivet for Fyn.

Magistraten havde truffet beslutningen, da man året før indviede »Frederiksbroen« i Odense. Denne bro, der stadig står, var Danmarks første jernbro og blev indviet på kronprinsens fødselsdag den 6. oktober 1844. Det var et for sin tid bemærkelsesværdigt bygningsværk, og

Odense slot i 1860. – Slottet, der er opført 1721–23, har gennem tiden haft flere anvendelser. I perioden 1816–48 var det således residens for de fynske guvernører, nemlig kronprins Christian Frederik, den senere kong Christian 8., og derefter hans søn Frederik Carl Christian, den senere Frederik 7. (Foto af J. Wahlmann 1860, Møntergården).

kronprinsens interesse for arbejdet har muligvis været med til at føde ideen om at gøre ham til æresborger. Allerede i 1843 havde Frederik opnået æresborgerskab i Fredericia. Den 15. oktober 1845 kunne Odense fejre udnævnelsen af sin første æresborger med storslæde festligheder, der naturligvis kulminerede med et bal på Rådhuset om aftenen. – Borgerbrevet var udformet som et sindrigt, indbundet diplom og fremtræder som et fornemt stykke odenseansk kunsthåndværk. Det findes i dag i kongehusets arkiv i Rigsarkivet. Diplomet lyder således:

»Borgmester og råd i staden Odense gør vitterligt: at da denne købstads magistrat og medundertegnede borgerrepræsentanter, i erkendelse af, at Fyns Stifts guvernør, hans kgl. højhed, kronprins Frederik Carl Christian, under et flerårigt, for kommunen heldbringende ophold, ved den af ham egne folkelige færd, har grundlagt et forhold mellem sig og stadens borgere, der må være dem så meget mere dyrebart, som det tjener til at befæste det bånd, der knytter dem til det danske kongehus, en erkendelse, som man føler trang til højtideligen at ud-

tale – have efter forud indhentet allerhøjeste tilladelse, den 6. oktober 1844, kronprinsens fødselsdag, underdanigst tilladt sig at byde hans kgl. højhed æresborgerret i Odense, og da det har behaget hans kgl. højhed at modtage dette pant på uskrømtet ærefrygt og kærlighed, så meddeles hans kgl. højhed kronprins Frederik Carl Christian æresborgerskab her i staden. Til vidnesbyrd herom udfærdiges nærværende ÆRESDIPLOM, det første, der udgår fra denne kommune, under hånd og segl.«

Et af højdepunkterne ved festen om aftenen var afsyngelsen af en sang forfattet af sangforeningens formand, billettør Petersen. Første vers lyder således:

»Hil være dig, o kongesøn!
 Med jubellyd, vi om dig flokkes:
 thi ej den troskabspagt skal rokkes,
 som dagen knyttet har så skøn.
 Den krans, som borgerånd dig fletted,
 skal stå, når længst vort navn forgættet
 i seklers strøm er sunken ned,
 som vidne om vor kærlighed.«¹⁹

Måske skulle man tro, at al denne virak og popularitet gjorde et dybt indtryk på Frederik. Skal man dømme efter hans breve og private optegnelser var det imidlertid ikke tilfældet. I »Mit Levnedsløb« nævner Frederik slet ikke æresborgerskabet blandt årets mindeværdige begivenheder. I hans dagbog hedder det ganske kort om den store dag: »Den 15. oktober modtog jeg borgerbrevet i Odense, hvorved alle laugene viste deres insignier i haven.«²⁰

Louise Rasmussen og kronprins Frederik på Fyn

Hvad var Frederik da optaget af på denne tid? – Ja, han var optaget af sig selv og sit forhold til Louise Rasmussen, der i løbet af guvernørtiden blev stadig mere uundværlig for ham. Louise Rasmussen, den senere grevinde Danner, var født i 1815 og blev 1835 kongelig figurantinde, dvs. balletdanserinde. Dette erhvervs udøvere havde ikke et godt rygte, faktisk opfattedes dens udøvere stort set som en slags halvprostituerede. Hun og Frederik færdedes i de samme kredse i København i 1830'erne; men om arten af deres forbindelse på dette tidspunkt, kan man ikke sige noget sikkert nu. I 1840 begynder deres bevarede korrespondance. I 1841 fødte Louise et barn uden for ægteskab, som Carl Berling var far til. Barnet blev straks sat i pleje blandt

fremmede. Louise tog sin afsked fra balletten og åbnede 1844 en modeforretning. I 1845 var hun på en længere rejse til Paris for at perfektionere sig inden for modebranchen, og hendes mange bagvaskere sagde, at det nok ikke var det eneste, hun havde perfektioneret sig i!

Hendes forbindelse med Frederik var fortsat under hans ægteskab med Mariane, men på et lavere blus. Det hedder således i et brev af 12. november 1841:

»Min evig elskede Louise!

...

Jeg håber, at du ej har taget mig det ilde op, min Louise, vor sidste aftale, det er ingenlunde tilfældet, at jeg ulejliges ved dit komme, men det er det, du selv så ofte har præket for mig om, nemlig forsigtighed med dit rygte, thi slottet her har øre og øjne, som jeg først har erfaret for få dage siden, som er rettede på dig og det fra kronprinsessens side af, og derfor er det, hvor ondt det end gør mig, at jeg så sjælden og med forsigtighed må se dig. Du kan nok tænke min Louise, at kom det an på mig eller mit rygte, det kunne være det samme, men dit er mig for helligt, og derfor var det, at jeg sidst undlod mig med denne proposition.«...²¹

Frederik skrev mange breve til Louise fra Odense. Et af de stadige omkvæd heri er, at han har det trist og ensomt. Den 10. marts 1845, hvor han tilsyneladende stadig troede, at Mariane på et tidspunkt ville komme tilbage til ham fra sine kurrejser, skrev han således følgende til Louise:

»Min evig dyrebare Louise; for dit mig sidste ved Løjtved overgivne kærlighedsfulde brev takker jeg dig kærligt, aldrig har noget brev rørt mig mere i min ensomhed end dette, thi aldrig har du nogensinde med mere varme udtalt din kærlighedsfølelse imod mig, som jeg af fuldt hjerte gengælder i alle måder, men helst på den måde, du i brevet antyder, med agtelse og venskab, det vil sige sandt venskab, som ej ruster, hvorledes end skæbnen danser rundt med én. – Hvad andre ting angå, da finder jeg det egentlig dyriske ting, som man jo vel må have, men som man aldrig med god samvittighed kan bede den om, som man i hjertet agter og elsker. Lad så denne time vort forhold, stedse forblive dette sådan i venskab, som har til formål at gøre hverandre lykkelig på den måde, at vi sige hverandre sandheden i øjenene uden at vredes, og min elskede Louise bliv ej vred eller jaloux, når du imellem høre nyt om mig, thi du ved jeg er enkemand endnu i 8 måneder. Skulle jeg snart komme til København, så bevis mig ved denne ovenanførte sådan kærlighed, at du ej mistvivler mig, thi om jeg end skejer

lidet ud, er det kun for mit helbreds skyld, men ej for i nogen måde at fornærme dig. Spørg mig aldrig, hvad jeg foretager mig med hensyn til dette punkt, jeg siger dette, for at du ej til unytte skal ærgre eller bekymre dig, du kan fast stole på mig, at jeg ej gør andet, end det jeg tør og kan med ære udføre, siger verden, hvad den vil, bliver jeg dog stedse din sande ven og dertil må du holde dig, såvelsom min dyrebare ven Carl. –

Skriv mig snart igen, thi jeg har det her så ensomt, og et brev fra dig opliver mig så såre. –

Nu ender jeg med bøn om, at du med sand venskab og kærlighed vil erindre dig mig som din sande ven og broder

Fritz.«²²

Den 20. marts 1845 var depressionen og selvmedlidenheden på et højdepunkt hos Frederik:

»...

Vinteren synes at blive ved i sin strengthed, thi tø vil det slet ikke. Vi fordriver her derfor tiden på vintervis ved selskaber, så godt vi kan; men dog bliver tiden én kedsommelig, thi uden huslig lykke er livet dog et dårligt noget. Er man engang kommet til det punkt at være gift, så er den huslige lykke dog hovedsagen, og når man ej har den, er man dog helt meget at beklage. Dette er jo min lod, konen i udlandet, jeg exileret fra familie og venner på et øde slot, vel omgiven af brave mennesker, men som dog i længden er trivielle. Har man og lidet adspredelse ved selskaber, er det dog de samme ansigter, man daglig ser, og det bliver i længden dog også trivielt. – Nej, jeg længes usigeligt efter dig min tut, hvor jeg dog kunne finde et venligt hjem, når jeg træt af arbejdet kom hjem og i dine fagre arme blev oplivet til igen at begynde den påfølgende dags svære arbejde. Nu Louise, jeg skriver ej længer, thi jeg er melankolsk.

Lev vel og hils Carl
din Fritz.«²³

I 1846 forsøgte Louise Rasmussen forgæves at overtale Carl Berling til at gifte sig med hende; men han turde tilsyneladende ikke af hensyn til sin familie og dens omdømme. Kontakten mellem de to blev ikke afbrudt; men det er ligesom Louise nu for alvor begynder at satse på forbindelsen med Frederik. Berling synes ikke at have været så begejstret herfor. Louise forsikrer ham imidlertid i brev efter brev om, hvor meget han har betydet for hende og stadig gør:

»Min elskede Carl!

... At jeg holder meget af F., det ved og det vil jeg ej heller nægte, men jeg kan ej heller nægte, at jeg ikke kunne være glad derved, når jeg skulle ophøre at glæde mig ved din omgang. ...«²⁴

Og fra et andet brev:

»Dersom det er en mulighed at kunne omfatte mere end én genstand for sin ømhed, så må Gud have nedlagt denne lykke hos mig; o, gid du kunne læse med hvilken ren, ublandet følelse, jeg tænker på dig, hvor inderlig hengiven, jeg er dig...«²⁵

Om efteråret, da Louise var kommet tilbage fra sin Paris-rejse, indvilgede hun i at lade sig installere på Fyn. Frederiks skilsmisse var nu en realitet, og han fik indrettet en bolig til Louise i en bondegård i Næsby, nord for Odense. I et brev fra 10. oktober 1846 beskrev han forholdene for Louise:

»... du har formodentlig nu erfaret, at jeg er fri mand, og at jeg ingen forhold har uden det, jeg har med dig, og som jeg Gud ske tak beholder til min dødsdag. Fra den 28. oktober venter jeg dig med al den kærlighed, som hersker i mit indre. Din lejlighed i Næsby er nu aldeles færdig og kan tiltrækkes [?], når det skal være. Jeg vil ønske, at den vil konvenere dig. Næsby ligger en lille ½ mil fra Odense, så at jeg i mindre end ¼ time kan være i dine arme på hvad tid af dagen, du ønsker, men er det med dig, kommer jeg helst om eftermiddagen, thi da har jeg aftenen for mig og kan disponere over den, så længe jeg vil. Om formiddagen har jeg mine forretninger og audienser at kæmpe med, og da er min tid som oftest optagen til kl. 12 a 1, og så kommer taflerne kl. 4; men derfor siger jeg slet ikke, at jeg jo også kommer farende om dagen som juleaften på [ulæseligt] og så flyver bort igen og kommer igen om eftermiddagen. – Jeg har indrettet det således for dig, at der i gården stedse er vogn og heste parat, når du noget sted vil hen, at du da ikke behøver at gå. – Vil du ride, skal Hof have de fornødne ordrer. Din sadel med tilbehør har jeg medbragt til Odense.

Til efteråret i december måned holder jeg terræn på Frederiksgave, og da vil jeg i de 14 dage, hvis det convenerer dig leje dig et lokale nede ved Frederiksgave, så længe jeg bliver der, hvis at du ej foretrækker at se til dine affærer i København så længe; men min Louise, har jeg dig engang i Fyn, har du ej lov til at løbe fra mig, som i år, da du gik til Paris.

Lige over for Næsby ligger Carlinekilden, og der ligger både på åen, så man kan ro derover og spadsere der. ¼ mil fra Næsby ligger Næsbyhoved skov, hvor der er mange smukke spadseregange. Denne

Grevinde Danner, foto 1850. Der er ikke fundet portrætter af Louise Rasmussen, den senere grevinde, fra »forlovelsestiden« med Frederik 7. i 1840'erne. Fotografiet her skal være taget kort efter brylluppet i 1850. (Kong Frederik VII.'s Stiftelse paa Jægerspris).

støder til Ålykke skov og er forbunden dermed ved en dæmning. I denne skov er der også meget smukt. Herfra går man over kalkbrænderiet til kanalvejen langs af kanalbassinet, og et lille stykke til, så er man i Odense. Det første land på højre hånd fører en vej ind i slotshaven, hvortil du, når du kommer, skal have nøglen, for at du kan komme derind, når det lyster dig. Derfra og til mig overlader jeg dig at bestemme; men vist er det, at jeg holder strengt udkik – Men den tid, den sorg eller glæde. – Kun vil jeg endnu sige dig, at du kan erholde alt, hvad du vil i huset: Rødvin, madeira, portvin, rom, sukker, smør, æg, ost, brød, kyllinger, ænder, gæs og ellers, hvad du behager, kun the mangler, og du ville gøre rettest i at tage din lille spirituslampe med kedel med til din morgendrik. Hvad seng og sengeklæder og lagner angår så vel som stole, borde, bænke, kakkellovne, brænde 4 favne (for det første), rullegardiner, vinduesgardiner, sofaer er der sørget, og håber jeg efter din smag.

Din lejlighed består af to værelser, en mindre og en større sal, hvor du skulle bo i stueetagen. På kvisten er et pigekammer med seng til at sove i; men desværre har jeg ej kunnet anbringe nogen kakkellovn deri; men jeg har forbeholdt mig, at hun om dagen kan være inde hos folkene i deres varme stue.

Mig vil du nok knapt kunne kende igen, thi mit skæg a la Svend Tveskæg ser såre drabeligt ud.

...«²⁶

I november 1846 ankom Louise Rasmussen så til Fyn. I Frederik 7.'s dagbog hedder det: »Den 13. november var det den lykkeligste dag i mit liv, thi da modtog jeg min elskede L. en mil uden for Odense. Hun blev hos mig til næste morgen.

Den 14. november. Da vi installerede os i Næsby og tog tiltakke med ringe lejlighed.«

Derefter var Frederik og Louise sammen næsten hver dag. »Således gik det til den 14. december, da jeg tog til Frederiksgave og blev til 27. december. Den 21. december tog L. til København og lod mig blive forladt tilbage. Jeg blev året ud i Odense.«²⁷

Louise vendte tilbage til Odense den 17. januar 1847, hvor hun flyttede ind i en bolig i byen. »Den 19. januar var for mig en af de bedste dage, jeg endnu har oplevet, thi L. blev hos mig hele dagen, og jeg følte ret, hvor godt jeg nu har det i min huslige stilling.«

Det er velkendt, at Louise forstod at holde Frederik beskæftiget og virkede dæmpende på hans hang til at drikke for meget. Det gik dog galt af og til. »Den 14. marts. Da jeg var munter og glad og red mig derfor en tur til Næsby, hvor L. efter at have været i kirke kom hen; her drak jeg for megen madeira og kom aldeles beskænket hjem, hvilket forårsagede, at jeg den hele aften blev hjemme og var i min seng.« Måske var det denne episode, der forårsagede en konflikt: »Den 16. marts blev jeg hjemme for i god ro at have det godt i mit hjem, i det mindste havde det været mit ønske. Men den skæbne, der stedse forfølger mig, viste sig her også i sin fulde glans, ved at L. bestandig, skønt imod sit løfte, vælter sig ind på mig med bebrejdelser imod mig, som jeg slet ikke troede, at jeg fortjente. Ja, jeg må sande de ord, Carl engang sagde mig: menneskets lykke er som en bold, der bliver kastet ud blandt folk. Jeg troede mig lykkelig, nej, malurtsbægeret er endnu ikke tømt, og jeg må sætte mig istand til at tømme det helt. Guds fred følge min skytsånd.«²⁸

De elskende blev dog forsonet igen, og Louise blev sammen med Frederik under hans ophold på Fyn i 1847. Hendes modeforretning i København blev afhændet samme år. Efter overleveringen skal der være blevet indrettet værelser til hende på Odense slot. Hele efteråret 1847 boede hun imidlertid periodevis i Næsby igen.

I januar 1848 døde Christian 8., og Frederik efterfulgte ham på tronen. Hermed var den første hindring fjernet for, at Frederik i 1850 kunne indgå ægteskab til venstre hånd med sin elskede Louise. Kort

efter tronskiftet var Carl Berling blevet knyttet til hoffet som kongens privatsekretær.

Det fynske guvernements tid var til ende, og den særlige forbindelse, kongehuset herigennem havde haft med Fyn, ligeledes.

Noter og henvisninger

I artiklens citater er anvendt moderne retskrivning; men sproglige ejendommeligheder i øvrigt er bevaret.

1. C.T. Engelstoft: *Odense Bys Historie*, 2. udg., 1880, s. 455.
2. J.P. Trap: *Fra fire kongers tid*. I, 1966, s. 79.
3. *Fyens Stiftstidende* 2.1.1840.
4. Caspar Paludan-Müller til hustruen 24.1. 1840. S. 134 i Caspar Paludan-Müller. *Et udvalg af hans optegnelser og breve af Bjørn Kornerup*. I, 1958.
5. I Frederik 7.'s arkiv (Rigsarkivet), 27. »Søster« og »broder« var i disse år en almindelig tiltaleform mellem Frederik og Louise Rasmussen/Carl Berling.
6. Frederik 7.'s arkiv, 79.
7. Livserindringer efterladte af Geheimeconferentsråd C.E. Bardenfleth. Udgivne af hans Familie ved Kommandør J. Bardenfleth, 1890, s. 47 f.
8. *Fyens Stiftstidende* 19.7. 1841.
9. Do. 6.8.1841.
10. Trap (jf. note 2) s. 132.
11. Caspar Paludan-Müller i *Årbogsoptegnelser* nr. 250, s. 38 f i Kornerup I (jf. note 4).
12. *Journal fra købmand Peter Petersen jun. 1837-44*. Erhvervsarkivet.
13. H.P. Giessing: *Kong Frederik den Syvendes Ungdoms- og Regjeringshistorie*, 1865, s. 52.
14. Bardenfleth (jf. note 7) s. 63.
15. Giessing (jf. note 13) s. 68 f.
16. H.St. Holbeck: *Odense Bys Historie*, Odense 1926, s. 714.
17. *Odense kongelig privilegerede borgerlige Skyttelav 1704-1904*. Odense 1904.
18. Niels Oxenvad: *Stadens første Æresborger*. *Fynske Minder* 1956, s. 163-177.
19. *Fyens Stiftstidende* 16.10. 1845.
20. Frederik 7.'s arkiv, 40.
21. Do. 20.
22. Do. 79.
23. Do. 79.
24. Louise Rasmussen til Carl Berling 15.5. 1846. Frederik 7.'s arkiv, 100.
25. Do. 3.8.1846.
26. Frederik 7.'s arkiv, 79.
27. Do. 40.
28. Do. Det var meget almindeligt, at Frederik omtalte Louise Rasmussen som sin skytsånd.